سەرچاوەكان

لە بەر ئەوەی بابەتەكانی نێو ئەم كتێبە هەر پاشگری دووپاتی (ەوە) دەگرێتەوە، كەڵك لە بڵاوكراوەكانی خۆمان لە هەندێك سەرچاوەی دیكە وەرگیراوە بە راستەوخۆیی. لەگەڵ ئەوەش دا، كەڵك وەرگیراوە لە هەندێك ئیشیدیكە، بە شێوەیەكی ناراستەوخۆ یان بە شێوەیەكی نوختەیی،وەك لە خوارەوە ریزكراوە:

١– د. شێركۆ بابان، چەند لێكۆلینەوەیەكی بڵاو نەكراوەوە لە سەر پاشگری دووپات كردنەوە (ەوە).
٢– د. شێركۆ بابان، پاشگری دووپات كردنەوە (ەوە) لە شیتەڵكاریدا، گۆڤاری (مەتین)، ژمارە ٩٥، ساڵی ١٩٩٩.
٣– د. شێركۆ بابان ،واتاسازی لە پاشگری (ەوە)دا، گۆڤاری (رۆشنبیری كوردستانی) ژمارە (١)، هەولێر ١٩٩٩.
٤– رەئووف ئەحمەد ئالانی، كێشەیەك لە رێزمانی كوردیدا، بەغدا ١٩٨١.
٥– د. شێخ محەمەدی خاڵ، پێشگر و پاشگر،كۆڕی زانیاری كورد، بەرگی دووەم، بەشی یەكەم ،بەغدا ١٩٧٣..
٦– د. ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم، چاوگی سادە میحوەرێكە بۆ دروست كردنی چاوگی نوێ لە زمانی كوردیدا، گۆڤاری كاروان، ژمارە (٤٦)، ساڵی ١٩٨٦.
٧– د. نەسرین فەخری، پاشگر و پاشگری (ڤە، یان وە) لە زمانی كوردیدا، گۆڤاری كۆڕی زانیاری كورد، بەرگی یەكەم بەشی یەكەم ،بەغدا ١٩٧٣.
٨– د. نەسرین فەخری، چاوگی بێواتا لە زمانی كوردیدا، بەغدا ١٩٧٣.
٩– د.ئەورەحمانی حاجي مارف، وشە رۆنان لە زمانی كوردیدا، كۆڕی زانیاری كورد، بەغدا ١٩٧٧.

١٠- مەسعوود محەمەد، زاراوەسازی پێوانە، بەغدا ١٩٨٨.
١١ -لیژنەی زمان و زانستەکانی، ڕێزمانی ئاخوتنی کوردی، کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٦.
١٢- د. فەتاح مامە علی،ئیدیۆم لە زمانی کوردیدا، نامەی دکتۆرا، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر ١٩٩٨.
١٣- د. تالیب حوسێن عەلی،هەندێك لایەن لە پەیوەندی نێوان رستە و واتا لە کوردیدا، نامەی دکتۆرا، زانکۆی سلاحەدین ، هەولێر ١٩٩٨.
١٤- د. نەسرین فەخری و د. کوردستان موکریانی،ڕێزمانی کوردی بۆ پۆلی یەکەم لە بەشی زمانی کوردی، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر ١٩٨٢.
١٥- نووری عەلی ئەمین، گرتنی کەلێنێکی تر لە زمانی کوردیدا، بەغدا ١٩٥٨.
١٦-مەسعوود محەمەد، چەند حەشارگەیەکی ڕێزمانی کوردی، کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٦.
١٧-مەسعوود محەمەد، هەڵدانەوەی چەند رووبەرێکی زمانی کوردی، گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد، بەرگی ٥ ،بەغدا ١٩٧٧.
١٨-مەسعوود محەمەد، بەرەو راستە شەقامی ئاخاوتنی کوردی، کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٨.
١٩-د.ئەورەحمانی‌حاجي مارف، وشەی زمانی کوردی، کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٥.
٢٠- د.وریا عومەر ئەمین، ئەلەمۆرفی ڕێزمانی، رۆشنبیری نوێ، ژمارە (١٢٢)، ساڵی ١٩٨٩.
٢١- رەئووف ئەحمەد ئالانی، دیاردەیەکی زمانەوانی، نووسەری کورد، ژمارە ٨، ساڵی ١٩٨٢.
٢٢- د.ئەورەحمانی حاجی مارف، گیرگرفتەکانی ڕێنووسی کوردی بە ئەلف و بێی عەرەبی ، هەمان سەرچاوەی (٢٠).

٢٣- عـەبدوڵا عەزیـز محەمـەد، گۆڕانی واتای وسە له کوردیدا، نامەی ماستەر، زانکۆی سلاحەدین ، هەولێر ١٩٨٩.

٢٤- احمد مختار عمر،علم الدلالة، مكتبة دار العروبة، ١٩٨٢ .

٢٥- ف بالمر، علم الدلالة، ترجمة مجيد الماشطة، جامعة المستنصرية، بغداد ١٩٨٥ .

٢٦- انطوان الدحاح، معجم قواعد اللغة العربية، بيروت ١٩٩٧ .

٢٧- د . علي زوين، منهج البحث العلمى بين التراث و علم اللغة، سلسلة افاق، بغداد ١٩٨٦

28- HOOPER, English verbs, BARRONS educational series, USA 1991.
29-
verbs, HATIER, Paris 1980.
30- BESCHERELLE 3, la grammaire pour tous, HATIER, Pais 1990.
31-
Collection BESCHERELLE, HATIPER, Paris 1995.
32- G. YULE, The study of language, Cambidge university press, U.K 1988.

فەرهەنگۆك

کوردی	عەرەبی	ئینگلیزی
أ		
ئاست	مستوى	Level
ئاشكرا	صريح	Indicative
ئاكار	صفة ، سمة	Feature
ئامرازي پەيوەندي	حروف الجر	Preposition
ئاوێتە بون	التفاعل	Reaction
ئەريّ	حالة الاثبات	Affirmative
ئەندازە	المعيار، المقياس	Criterion
ئەندازياري	الهندسي	Geometric
ئەرك	الوظيفة	Function
ئەرك گۆركی	التبادل الوظيفي	Function change
چێوبەند، چێوە	الهيكل، الشكل	Structure frame
ئێستایی	حالة الحاضر	Present
ئاوەڵگوزارە ، ئاوەڵكار	الظرف	Adverb
ئاخاوتن ، گوفتار	الكلام	Parole
ئيلاستيك ، شلك	مرن، قابل للتشكيل	Elastic
ئاراستە، رووكار	الاتجاه	Direction
ب		
بارگە	الشحنة ، الحمل	Charge
بەردەوامی	الحالة الاستمرارية	Continuity
بەركار	المفعول به	Object
بەركاری لكاو	المفعول النتصل	Implicit Object
بەجێ	معقول ، منطقي	Logical reasonable
بەڵگە	دليل	Evidence
بەراوێتە كردن	اجهاض	Abortion
بەركاري جودا	المفعول المنفصل	Object
بەركاري ناراستەوخۆ	المفعول غير المباشر	Indirect object
بكەر	الفاعل	Subject
بكەري لكاو	الفاعل المتصل	Implicit subject

بزوێن	حرف علة	Vowel
بکەري دەرکی	الفاعل	External Subject
بنج	جذر الفعل	Radical (stem), root
برگە	المقطع الصوتي	Syllable
برگە ریژی	اعادة تركيب المقاطع	Resyllabication
بزرۆکە	الكسرة المختلسة	Schwa ( )
بوونی یاریدە	فعل الاسناد	Verb (to be)
بارو سەربار	المضاف والمضاف اليه	Noun complement
بنەما	قاعدة	Rule
بگۆر	متغير	Variable
بزاڤ	نشاط	Potential
پ		
پارچۆلکە، رەگەز	العنصر،الجزيئة	Element, Particle
پێشگر	سابقة	Prefix
پێشکار	مايسبق الفعل	Pre-verb
پلیکانە	الشكل الهندسي	Configuration
پۆلین کردن	التصنيف	Classification
پیتی کپ	حرف صامت	Silent
پیتی بزوێن	حرف علة	Vowel
پەل و پۆ	توابع الجملة	Accessory
پاشگر	اللاحقة	Suffix
پۆل	صنف	Class
پیادەکردن، چەسپاندن	التطبيق	Application
پەرپووت	غير منتظم	Irregular
پاشبڕت، پرتك	اللواصق	Clitics
ت		
تاك	المفرد	Singular
تێپەر	فعل متعدي	Transitive
تێنەپەر	فعل لازم	Intransitive
تێکچوونی روخسار	تغير الشكل (تشكيل)	Deformation
تێپەراندن	جعل اللازم متعديا	Trasifing
تەم و مژ	الغموض	Ambiguity
تاف	مرحلة	Stage
تەکنیك	تقنية	Technique

ج		
جیٚگۆرکیٚ	تغير الموضع (تحرك)	Mobility
جیٚگۆر	متحرك	Mobile
جێناو	ضمير	Pronoun
جێناوی لکاو	ضمير متصل	Implicit Pronoun
جێناوی جودا	ضمير منفصل	Explicit Pronoun
جێناوی نادیار	ضمير مستتر	Hidden Pronoun
جیٚنەگۆر	ساكن	Immobile
جێناوی نیشانە(ئاماژە).	اسم اشارة	Demonstrative Pronoun
چ		
چێوە ، چێوەبەند	الهيكل	Structure
چاوگ	المصدر	Infinitive
چین	الصف الافقي	Row
خ		
خانە	الصندوق، الخلية	Box
خاوەنێتی	التملك	Possession
خشان (لێك)	احتكاك	Friction
د		
دیاردە	ظاهرة	Phenomenon
دەمکات	ازمنة الفعل	Tenses
داخوازی، نیازداری	الطلب، حالة التمني	Subjunctive
دارشتن	الاشتقاق	Derivation
دیو	طور	Phase
دەستەبەرە، کەرەستە	وسيلة	Aid
دەستپێك	الابتداء	Preface
دەرخوارد، متوربە	تطعيم	Feed
دژ واتایی	المعنى العكسي	Opposite meaning
دژ ئاراستە	عكس الاتجاه	Opposite direction

ر.

Orthography	الاملاء	رێنووس
Present	المضارع	رانەبردوو
Past	الماضي	رابردوو
Simple Past	الماضي القريب	رابردووی نزیك
Continuos Past	الماضي المستمر	رابردووی بەردەوام
Plu-Perfect	الماضي البعيد	رابردووی دوور
Past Perfect	الماضي التام	رابردووی تەواو
Form, Morphology	الشكل	روخسار
Action	الحدث	رووداو
Soft Elements	العناصر الرقيقة	رەگەزە ناسكەكان
Non- physical action	الحدث غير الفيزياوي	رووداني واتايی
Physical action	الحدث الفيزياوي	رووداني فيزياوی
Row, string	الصف	ريز
Sentence	الجملة	رسته
Regular	منتظم	رێك
Syntax	النحو	رسته سازی (سينتاكس)
String	الصف، الرتيبة	ريز
Rearrangement	اعادة ترتيب	ريزگۆرين
Derived From	الصيغة	رێژه
Matrix forms	صيغة الاساس	رێژەی بنەرەت
Build up	بناء الكلمة	رۆنان
Built up Forms	الصيغة المبنية	رێژەی رۆنراو
Root	الجذر	رەگ
Behavior	السلوك	رەفتار
		ز
Term	مصطلح	زاراوه
Language	اللغة	زمان
Linguistic	علم اللغة	زمانەوانی
Native or mother language	لغة الام	زمانی دايك، زمانی شيری
Chain	سلسلة	زنجيره
		س
Column	العمود	ستوون
Initial	الابتدائي	سەرەتايی

ساده، سانا	بسيط	Simple
سوور	دورة	Cycle
سەخت، توند	صلب	Hard
ش		
شێواز	الاسلوب	Mood
شەبەنگ	طيف	Spectrum
ك		
کەڵك	فائدة	Interest
کار، کردار	الفعل	Verb
کەرەستە (ئامراز)	عدة، اداة	Tool
کەلێن	فاصلة	Space
کردار، کار	الفعل	Verb
کۆ	الجمع	Plural
کاری یاریدە	الفعل المساعد	Auxiliary
کێشە، ئارێشە	مشكلة	Problem
کاتی	موقت	Temporary
گ		
گۆکردن	التلفظ	Pronunciation
گومانداری	الحالة الشرطية	Conditional
گوفتار	الكلام	Speech, Parole
گیرفان	الجيب	Pocket
ل		
لێکدراو	المركب	Compound
لاوەکی	جانبي	Lateral
لارستەی ناو	العبارة الاسمية	Noun phrase (NP)
لارستەی کار	العبارة الفعلية	Verb phrase (VP)
لازمان، شێوەزار	اللهجة	Accent
م		

مۆرفیمی ئێستایی	الـــزاوجة (فعل الكينونة)	Copula
میکانیزم	آلية	Mechanism
متوربەکردن، دەرخوارد	تطعيم (التغذية)	Feeding
مێتۆدۆلۆژی، ڕێچکەسازی	طريقة البحث	Methodology

ن

ناسادە	مركب	Compound
نەرێ	حالة النفي	Negation
نەگۆڕ	ثابت	Invariable
نارێك	غير منتظم	Irregular
ناوگر	اللاحقة الوسطية	Infix
نیازداری	الحالـــة الانشـــائية (حالة	Subjunctive
نیشانە	العلامة	Sign
ناتەواو	ناقص	Defective
نابووت	معيوب	Defective

هـ

هێز ، برشت	القوة	Potential
هاندەر	دافع	Motive
هەڕەمەکی	عشواني	Random
هاوکێشە، ڕێسا	معادلة	Equation, formula

و

وشەسازی	الصرف	Morphology
وەرچەرخاندن	التحويل	Transformation
واتاسازی	علم الدلالة	Semantics
واتا	المعنى، المغزي	Meaning
ورد	ناعم	Soft
واتاگۆڕ	مغير المعنى	Meaning changer
واتاگۆڕی	نغيير المعنى	Meaning changing

بڵاوكراوەكانی نووسەر لە بواری ئەندازیاری دا

یەكەم: بە زماني فەرەنسی

١- بەشدار بوون لە كۆنگرەی پایزانەی كۆمەڵەی فەرەنسا بۆ زانستی كانزاكان، پاریس ١٨-٢٠ ت١ ١٩٨٣، بە لێكۆلینەوەیەك لەسەر:

Etude de la resistance a lendommagement des galets de laminoire a chaud...

بڵاوكراوەتەوە لە كارنامەی كۆنگرەكە، لە پاریس، لە گۆڤاری:

Revue de metallurgie, No 9 80^{e} annee paris septembre 1983 page 487

المشاركة فى المؤتمر الخريفى للجمعية الفرنسية لعلم المعادن و البحث منشور في وقائع المؤتمر في مجلة (علم المعادن)، العدد ٩ ، السنة الثمانون، باريس، ايلول ١٩٨٣ ص (٤٨٧).

2 لێكۆلینەوەیەك لەسەر:

Importance de phenomenes eletrochimique dans lendommagement dun acier peu allie.

بڵاوكراوەتەوە لە نۆیەم كۆنفراسي جیهاني بۆ داڕزیني كانزاكان، لە شاري تورەنتو- كەنەدا، ٣-٧ حوزەیران ١٩٨٤ ،لا(١٧١-١٧٦).

البحث منشور في وقائع المؤتمر العالمي التاسع لتأكل المعادن، مدينة تورنتو-كندا، ٣-٧ حزيران ١٩٨٤، ص(١٧١-١٧٦).

Proceeding of 9th international congress on metallic corrosion Toraonto canada, june 3-7-1984 page 171- 176.

3- پێش كەش كردنی سیمینارو بەشدار بوون لە حەوتەم كۆنفراسي جیهاني بۆ بەرهەڵستي كانزاكان، لە شاري مۆنتریال- كەنەدا، ١٢-١٦ ئاب ١٩٨٥، بۆ بڵاوكردنەوەي لێكۆلینەوەیەك لەسەر:

Etude de lendommagement Sous Sollicitation multiple de super alliage recharges.

(المشاركة و الحضور والقاء البحث في المؤتمر العالمي السابع لمقاومة المواد المنعقد في مدينة مونتريال في كندا ١٢-١٦ آب ١٩٨٥، منشور في وقائع المؤتمر ص (١٥٦٩-١٥٧٤).

Proceeding of 7th interuational conference on the strength of metals and alloys montreal- Canada 12-16 Augest 1985 page 1569-1574

٤- لێكۆڵینەوەیەك لەسەر:

Etude de levolution micro-structural dun alliage base Cobalt sollicite en cyclage thermique.

بڵاوكراوەتەوە لە پاریس لە كۆنكرەی:

SFM - Fatigue a hante temperature, Paris , Jun. 1986
(مؤتمر الكلال في درجات الحرارة العالية، الجمعية الفرنسية لعلم المعادن، باريس ١٩٨٦)

دووەم: بەزمانی ئینكلیزی

٥– لێكۆڵینەوەك لەسەر:

Study of hard faced steels under thermal and tribological strains, Application to Copper- rolling.

چوارەم كۆنگرەي كۆنتيرۆد، له شاري ئۆزاگا له ژاپۆن ساڵي ١٩٨٥.

(مؤتمر كونتيرود الرابع المنعقد في مدينة اوزاكا في اليابان–١٩٨٥)

٦– لێكۆلینەوەیەك لەسەر :

Surface morphology and contact nature in abrasion processes

گۆڤاري كۆليجي پەروەردە بەرگي (٤) هەولێر ١٩٩٤

(مجلة التربية المجلد ٤ العدد ٤، اربيل ١٩٩٤)

7– **لێكۆلینەوەیەك لەسەر:**

Effect of low values of surface roughness in abrasive wear mechanism

گۆڤاري زانكۆ،بەرگي (٦) ژمارە (٣) هەولێر ١٩٩٤

(مجلة زانكو المجلد ٦ العدد ٣، اربيل ١٩٩٤)

سێيەم: بەزماني عەرەبي

٨–لێكۆلینـەوەیەك لـە گۆڤـاري زانكـۆ، بـەرگی (٥) ژمـارە (٢)، هەولێر ١٩٩٢ لە ژێر ناوی:

(تطوير سبانك الالمنيوم المستخدمة في تصنيع مكوك الغزل في مكائن الغزل والنسيج)
مجلة زانكو المجلد (٥) العدد (٢)، اربيل ١٩٩٤

٩– لێكۆلینەوەیەك لەسەر:

(دراسة تأثير الاجهاد المسبق على مقاومة التآكل الميكانيكي لصلب منخفض الكاربون)

كۆنگرەي زانكۆي تكريت، كانووني دووەم ١٩٩٢.

١٠– لێكۆلینەوەیەك لەسەر:

(مـدى اسـتخدام رمل ارضم في تهيئة قوالب السباكة بواسطة ماكنة الرج والعصر)، مؤتمر جامعة صلاح الدين، اربيل ١٩٩٣)

لێکۆلینەوە زانستیی‌یەکانی نووسەر لە بواری زمانەوانی‌دا

١–جێ گۆرکێی جێناوی لکاو، رۆلی بکەر و بەرکار، گۆڤاری کاروان ژمارە (٢)، ١٩٩٢.

٢– بلاوکردنەوەی پوختەی پرۆژەکە :

Programmable grammar of the Kurdish langnage

لە بلاوکراوەکانی زانکۆی ئەمستردام، پەیمانگای مەنتیق و زمان و کۆمپیوتەر، ژمارە (Lp-95-02)

٣–دەنگی کپ لە زمانی کوردی‌دا، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١١٦)، هەولێر ١٩٩٧.

٤– رێزمانی مۆرفیمی ئێستایی (ـە)، گۆڤاری (رامان)، ژمارە (٢٠)، هەولێر ١٩٩٨

٥–برِشتی خانە رێزمانی‌یە بۆشەکان لە نێو بیردا،گۆڤاری (پەیامی مامۆستا)، ژمارە (٩)، هەولێر ١٩٩٨.

٦–رەگەزە رێزمانی‌یە ستوونی‌یەکان، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١١٨)، هەولێر ١٩٩٨.

٧– لێکدانەوەی رستە بە ژمارە، گۆڤاری (نووسەری نوێ)، ژمارە (١)، هەولێر ١٩٩٨.

٨–پێنج پێشنیار بۆ زمانی رۆژنامەگەری، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٢٠)، هەولێر ١٩٩٨.

٩– چێوەی برِگەی دەنگسازی، گۆڤاری (مەتین)، ژمارە (٧٦)، دهۆك ١٩٩٨.

١٠– جێناوی نادیار، گۆڤاری (نووسەری نوێ)، ژمارە (٣)، هەولێر ١٩٩٨.

١١– کۆلکە رێزمانی‌یە دوو رەگەزەکان، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا) ، ژمارە (١٠)، هەولێر ١٩٩٨

١٢–کێشەی کاری (هاویشتن) لە زمانی نووسیندا، گۆڤاری (مەتین)، ژمارە (٧٨)، دهۆك ١٩٩٨.

١٣– ئامرازی پەیوەندی (ە) ، لە زمانی نووسیندا،گۆڤاری کاروان، ژمارە (١٢٢)، هەولێر ١٩٩٨.

١٤– خشتەی لێکدانی بزوێن ،گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٢٤)، هەولێر ١٩٩٨.

١٥–شێوەزاری گەرمیان بەبەراورد ، گۆڤاری (هاواری کەرکووك)، ژمارە (١)، هەولێر ١٩٩٨.

١٦–پانۆرامای مۆرفیمی ئێستایی (ـە)،گۆڤاری (پەیامی مامۆستا) ، ژمارە (١١)، هەولێر ١٩٩٨.

١٧–کێشەی روخساری جێناو، گۆڤاری (رواندز) ، ژمارە (٢)، هەولێر ١٩٩٨.

١٨–بەرەو زمانی نووسین: مەکینەی وشە رۆنان، گۆڤاری (رامان) ، ژمارە (٢٨)، هەولێر ١٩٩٨.

١٩–میکانیزمی وەرچەرخان، گۆڤاری (مەتین) ، ژمارە (٨١)، دهۆك ١٩٩٨.

٢٠–میکانیزم لە بزاڤی جێگۆڕکێدا، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٢٧)، هەولێر ١٩٩٨ .

٢١–چەند نهێنییەك لە رێزمانی مۆرفیمی ئێستایی (ـە)دا، گۆڤاری (نووسەری نوێ)، ژمارە (٦)، هەولێر ١٩٩٨.

٢٢–کێشەی جێناوی کەسی دووەمی تاك لە زمانی نووسیندا،گۆڤاری (مەتین) ، ژمارە (٨٣)، دهۆك ١٩٩٨.

٢٣–رێزمانی پاشکۆی (یەتی)، گۆڤاری (پەیڤ) ، ژمارە (٩)، دهۆك ١٩٩٨.

٢٤–کێشە و کەڵك لە رێزمانی کەسی سێیەمی تاکدا، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا) ، ژمارە (١٢)، هەولێر ١٩٩٨، ژمارە (١٣)، هەولێر ١٩٩٩.

٢٥–بڕگەی دووبارە لە زمانی نووسیندا، گۆڤاری (مەتین) ، ژمارە (٨٧)، دهۆك ١٩٩٩.

٢٦–رێزمانەکە خۆی خۆی راست دەکاتەوە، گۆڤاری (نووسەری نوێ)، ژمارە (٩)، هەولێر ١٩٩٩.

٢٧–نەخشەی دابەشبوون لە رێزمانی بوون و هەبووندا، گۆڤاری (هەڵەبجە)، ژمارە (١)، هەولێر ١٩٩٩.

٢٨–میکانیزمی زەبری بزوێن، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٣٢)، هەولێر ١٩٩٩.

٢٩–دوو رەگەزی رێزمانی بە بەراورد، گۆڤاری (هەڵەبجە)، ژمارە (٢)، هەولێر ١٩٩٩.

٣٠- ڕێژەی فەرمان، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا) ، ژمارە (١٤)، هەولێر ١٩٩٩.

٣١- پاشگری دووپات کردنەوە (ەوە) لە شیتەڵکاری‌دا، گۆڤاری (مەتین) ، ژمارە (٩٠)، دهۆك ١٩٩٩.

٣٢- گەمەیەك لە گەڵ ئامرازی (ی)دا، ڕۆژنامەی برایەتی ئەدەب و هونەر، ژمارە (١٤٠)، هەولێر ١٩٩٩/٨/٢٠.

٣٣- دەنگی کپ و دەنگی نیمچە کپ لە زمانی نووسیندا، گۆڤاری (نووسەری نوێ)، ژمارە (١٠)، هەولێر ١٩٩٩.

٣٤- گەشتێك لە گەڵ جێناوی کەسی سێیەمدا، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٣٦)، هەولێر ١٩٩٩.

٣٥- جێناوی لکاو بە بەراورد، گۆڤاری (رامان)، ژمارە (٣٩)، هەولێر ١٩٩٩.

٣٦- تایبەتمەندێتی لە ڕێزمانی بوون و هەبووندا، گۆڤاری (بیاڤ)، ژمارە (٢)، هەولێر ١٩٩٩.

٣٧- ئامرازی بار و سەربار " ی"، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا) ، ژمارە (١٥)، هەولێر ١٩٩٩.

٣٨- لە ئەلبوومی نیمچەبزوێندا، گۆڤاری (پەیڤ) ، ژمارە (١٢)، دهۆك ١٩٩٩.

٣٩- جەبر و ڕێزمانی کوردی، ڕۆژنامەی برایەتی ئەدەب و هونەر، ژمارە (١٤٨)، هەولێر ١٩٩٩/١٠/١٥

٤٠- واتاسازی لە پاشگری (ەوە)دا، گۆڤاری (ڕۆشتبیری کوردستانی)، ژمارە (١)، هەولێر ١٩٩٩.

٤١- لە پەراوێزی مۆرفیمی ئێستایی‌دا، گۆڤاری (هەڵەبجە)، ژمارە (٣)، هەولێر ١٩٩٩.

٤٢- گرێی دەنگسازی، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٣٩)، هەولێر ١٩٩٩

٤٣- ڕێزمانی ئامرازی گەیێنەر، ڕۆژنامەی برایەتی ئەدەب و هونەر، ژمارە (١٥٧)، هەولێر ١٩٩٩.

٤٤- ئامرازی ئاماژە ئامرازی‌گەیێنەر، گۆڤاری (مەتین) ، ژمارە (٩٥)، دهۆك

١٩٩٩.
٤٥- ئامرازی ناساندن (ەکە)، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا)، ژمارە (١٦)، هەولێر ٢٠٠٠.
٤٦- پلەی پۆلە جێناوەکان، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٤٢)، هەولێر ٢٠٠٠.
٤٧- گەشتێك بە ناو واتای کاری سووتاندا، گۆڤاری (رۆشنبیری کوردستانی)، ژمارە (٢)، هەولێر ٢٠٠٠.
٤٨- گەمەبەك لەناو ئامرازەکانی ناساندندا، رۆژنامەی برایەتی ئەدەب و هونەر، ژمارە (١٧٣)، هەولێر ٢٠٠٠.
٤٩- روخسارەکانی مۆرفیمی ئێستایی (ـە) ، گۆڤاری (نووسەری نوێ)، ژمارە (١٣)، هەولێر ٢٠٠٠.
٥٠- گەمەیەك لە گەڵ مۆرفیمی بۆشدا، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٤٤)، هەولێر ٢٠٠٠
٥١- بنجایەتی لە هێزی تێپەڕین دا، رێزمانی بنەڕەت، گۆڤاری (رامان) ژمارە (٤٧)، هەولێر ٢٠٠٠.
٥٢- گەمەیەك لەگەڵ ئامرازی ئاماژەدا، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا)، ژمارە (١٧)، هەولێر ٢٠٠٠.
٥٣- دۆخەکانی مۆرفیمی ئێستایی (ـە)، گۆڤاری (مەتین)، ژمارە (١٠١)، دهۆك ٢٠٠٠.
٥٤-جێناوی سادە و جێناوی نامادە، گۆڤاری (رامان)، ژمارە (٥٠)، هەولێر ٢٠٠٠.
٥٥-تایبەتمەندی لە جێناوی کەسی سێیەم دا، رۆژنامەی (برایەتی ئەدەب و هونەر، ژمارە (١٩٠)، هەولێر ١٨/٨/ ٢٠٠٠.
٥٦-رێژەی نائاشکرا لە نیازداری و گوماندا ری دا، گۆڤاری کاروان، ژمارە (١٤٨)، هەولێر ٢٠٠٠.
٥٧-نموونەیەك لە چاکسازی لە زمانی نووسیندا، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا)، ژمارە (١٨)،

هەولێر ٢٠٠٠.
٥٨- بەرەو ڕێزمانی بڕگە ، گۆڤاری (ڕۆشتبیری کوردستانی)، ژمارە (٣)، هەولێر ٢٠٠٠.
٥٩- دەنگی (ت) لە روخساری جێناودا بە بەڵگە، گۆڤاری (رامان)، ژمارە (٥٢)، هەولێر ٢٠٠٠.
٦٠-چەند نهێنییەك لە ڕێزمانی ئامرازی پەیوەندی(ـە)دا، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٥٢)، هەولێر ٢٠٠٠.
٦١-ڕێژەی بکەر نادیار و چەند سەرنجێك، گۆڤاری(رامان)، ژمارە(٥٥)، هەولێر ٢٠٠٠ .
٦٢- ئامرازی پەیوەندی(بۆ) لە چەند سەرنجێك دا، رۆژنامەی (برایەتی ئەدەب و هونەر، ژمارە (٢١٦)، هەولێر ٢٠٠١.
٦٣-رامانێك لەئاستی ناوی واتایی لە زمانی نووسین دا، گۆڤاری (رامان)، ژمارە (٥٧)،، هەولێر ٢٠٠١.
٦٤-سێ میکانیزم بۆ دەرکەوتنی مۆرفیمی ئێستایی (ـە)، گۆڤاری (مەتین)، ژمارە (١٠٩)، دهۆك ٢٠٠١.
٦٥-گەمەیەك لەنێو بڕگەی دەنگسازی دا، گۆڤاری (پەیامی مامۆستا)، ژمارە (٢٠)، هەولێر ٢٠٠١.
٦٦-گەشتێك لە ڕێزمانی ئامرازی پەیوەندی دا، گۆڤاری (کاروان)، ژمارە (١٥٥)، هەولێر ٢٠٠١.
٦٧- ڕێزمانی کەرەستەی (هەر) بەلێکدراوی، گۆڤاری (یەکبوون)، ژمارە (١٧)، هەولێر ٢٠٠١.
٦٨- کەرەستەی (هەر) لە شرۆڤەکاری ڕێزمانی دا، گۆڤاری (رامان)، ژمارە (٥٩)، هەولێر ٢٠٠١.

پاشکۆ

کاکڵەی کتێبە چاپکراوەکانی نووسەر

لە ئەم پاشکۆیەدا، کاکڵەی زانستی ئەو شەش کتێبە دخەینەروو، کە لە پێش ئەم کتێبەی بەردەستدا بڵاو کراونەتەوە. لە ئەم پاشکۆیەدا، کتێبەکان دەناسێنین بە ڕێزمانووسان و بە ئارەزوومەندانی ڕێزمانی کوردی، ئەوانەی کە کەسانی هەڵبژاردەن و بابەتی ڕێزمان بووە بە کێشە لە بیریاندا. لە ڕاستیدا، هەندێك لە کتێبەکان زۆر بە کەمی چاپ کراون و نەگەیشتوون بە بازاری فرۆشتن و هەر لە کتێبخانە و لەلای پسپۆرانی زمانی کوردی پارێزراون.

بە هیواین کە بتوانین بە شێوەیەکی جوانتر بابەتەکە بناسێنین بە خوێنەری ئایز. لەگەڵ ئەوەشدا، لە ئەو چەند لاپەرەیەدا تەنها کاکڵەی بابەتەکان باسکراوە و زۆر بابەتی دیکەی پەیوەندیدار هەیە بەڵام پێویست ناکات هەر هەمووی ریز بکەین.

******

کتێبی یەکەم

رستەسازی و شیتەڵکاری زانستی

شوێن وبەروار : هەولێر ١٩٩٦

ژمارەی چاپکراو: ٢٠٠دانە

ژمارەی لاپەڕە: ٢٢٦ لاپەڕە.

پوختەی ناوەڕۆکی کتێبەکە:

لە ئەم کێبەدا باری بیردۆزیی لێک دراوەتەوە لە ڕێزمانی کاردا. بۆ ئەم مەبەستە رستەی سادەی یەك کاری و بێ ئاوەڵکارو ئاوەڵگوزارە وەرگیراوە و لەسەری شیتەڵکاری زانستی ئەنجام دراوە. لە ئەو کردەوەیەدا، هەر رستەیەك وردکراوەتەوە هەتا گەیشتووین بە ئەو کۆلکانەی کە خۆبەشن و ئیدیدابەشکردن پەسەند ناکەن. واتە، هەر نموونەیەك داژەنراوە بۆ ڕەگەزە ڕێزمانییەکانی و پاشان هەڵ بەستراوەتەوە بۆ رستەکە خۆی.

لە ئەم توێژینەوەیەدا، گەیشتووین بە ئەو بۆچوونەی کە لە هەر رستەیەکدا (کار) یێك هەیە و ئەو کارە بریتییە لە ناوکی رستەکە. پاشان، لەهەر (کار) یێکدا (بنج) یێك هەیەو ئەو بنجە بریتییە لە ناوکی کارەکە. واتە، نە رستە بەبێ (کار) چێ دەبێت و نە (کار) یش بەبێ بنجەکەی خۆ دەگرێت. بە واتایەکی دیکە، لە هەر رستەیەکدا کارەکە بریتییە لە (کوانوو) و ئەو کارەش چەند رووت بکرێتەوە و هەڵ سوورێنرێت پارچەیەکی هەر دەمینێتەوە، کە بریتییە لە (بنج) ی ڕێژەی رانەبردوو لە کارەکەدا.

بە ئەم پێیە (بنج)ی کار لە رستەدا کراوە بە خاڵی (سفر) ی بیرکاری و بەهەردوو دیوی ئەو خاڵە نەگۆڕەدا ڕەگەزە ڕێزمانییەکان ریز کراون، وەك:

...	٧-	٦-	٥-	٤-	٣-	٢-	١-	سفر	١+	٢+	٣+	٤+	٥+	٦+	٧+	..

لە ئەو ریز کردنەدا، خانەکانی لای راست نیشانەی کۆ (+) یان وەرگرتووە و خانەکانی لای چەپ نیشانە کەم (–) یان وەرگرتووە. پاشان، دەرکەوتووە کە هەر خانەیەك چەند ئاكارێكی هەیە وەك:

یەکەم: هەر خانەیەك ئەركی ڕێزمانی خۆی هەیە.

دووەم: هەر خانەیەك لە ئەرکەکەیدا، بۆی هەیە چەند بارگەیەکی هەبێت، بەڵام هەر یەکێکیان پەسەندە لە یەك ڕستەدا.

سێیەم : جێگەی ئەندازیارانەی ئەو خانانە هەرەمەکی نییە، چونکە ناتوانرێت ریزی ئەو ژمارانە تێك بدرێت ، هەر ئاوهاش، ناتوانرێت جێی خانەکان تێکەڵ و پێکەڵ بکرێت.

چوارەم: ئەو نەخشەیە و ئەو خانانە بریتین لە نەخشەی خانەکانی نێو بیر و هەموو ڕستەی زمانەکە مل کەچن بۆی. واتە، هەر ڕستەیەك کە لەدەمی منداڵێکەوە دەردەچێت بەئەو شانەیە شانەکراوە و ئەوسا لەبیریدا چێ بووە .

پێنجەم: ئەو خانانە بە ئەو ریز بوونەوە، هەر هەمویان پێکەوە لە ڕستەیەکدا ریز نابن. واتە، ئەگەر خانەیەك پێوست نەبوو، ئەوا لادەچێت و ئەگەر هاتەوە ئەوا جێیەکەی خۆی وەردەگرێتەوە، بەبێ بەرهەڵستی.

شەشەم: خانەکانی لای راست (+) پێنج بگۆری دەرەکی هەڵ دەگرن و خانەکانی لای چەپ پێنج بگۆڕی ناوەکی هەڵ دەگرن لەرەگی کاردا. واتە، سنووری پلیکانەی کار یازدە خانەیە و لەو خانانە بترازێت خانەی کۆلکەکانی دیکەی ڕستە دەست پێ دەکات.

حەوتەم: لەئەو ریزەدا، هەموو خانەکان جێ نەگۆڕن، تەنها خانەی (–٦) نەبێت کەریزە جێناوی (م،ت،ی،مان،تان،یان) هەڵدەگرێت. ئەم بارگەیە، هەر چەند جێگۆڕ بێت، بەڵام میکانیزمی جێگۆرکێی زۆر زۆر ئەندازیارانەیە و هیچ بارێکی هەرەمەکی پەسەند ناکات.

سەبارەت بەپلیکانەی خانەکانی لای راست (+)، (پلیکانەی پێشکار) دروست دەکەن بۆ ئەو پێنج رەگەزەی کە دەکەونە پێش رەگی کار بە ریزە، کەبریتین لە (پێشکاری بەردەوامی ، پێشکاری نەرێ، پێشگری واتاگۆڕ،بەکاری ناراستەوخۆ، بەکاری جودا). ئەو خانانەی لای چەپ پلیکانەی رەگی کار) پێك دەهێنن بەریزە، کە بریتین لە (رەگەزی تێ پەراندن ، رەگەزی بکەر نادیار، نیشانەی رابردوو، رابردووی دوور و تەواو ، مەبەست رستە لەنیاز و گومان).لە پاشتردا، ئەم دوو پلیکانەیە پێکەوە (پلیکانەی کار) پێك دەهێنن. پاشان، بەسەر بارکردنی خانەکانی بکەری جوداو بکەری لکاو و بەکاری لکاو پلیکانەکە دەبێت بەپلیکانەی رستە. ئەمجار، ئەو کەرەستە رێزمانی‌یە دەبێت بەفلتەرێك، یان بە شانەیەکی بیرکاری‌یانە، بۆ پالاوتن و بۆ شانەکردنی رستەی زمانی کوردی. ئەم کەرەستەیە لە هەموو کتێبەکاندا لە پێشەوەدا بەکارهێنراوە و هەموو نموونەکانی پێ لەخشتبڕ دراوە. لەگەڵ هەموو ئەوەشدا، ئەو کەرەستە رێزمانی‌یە بیردۆزەیی‌یە، تا ئێستا کاریگەری خۆی پیشان دراوە. لە ساڵی **١٩٩٣**دا توانرا کە بە پرۆگرامی کۆمپیوتەر رستەی زمانی کوردی رۆبنێن و هەڵی بسورێنین بەرووبەری زمانەکەدا. لە ساڵی **١٩٩٤**دا داوەتی زانستی کراین بۆ فاکولتی ماتماتیك و زانستی کۆمپیوتەر لە زانکۆی ئەمستردام. لەئەوێ بابەتەکە پێش کەش کراو و بە پلەی(رەسەن، أصیل) دەرچوو. ئەمجار تۆمار کراو وبلاوکرایەوە بەسەر مەڵبەندە جیهانی یەکانی زمانەوانی‌دا. پاشان بۆ ئێمە نووسرا (ئێمە چشتی زۆر فێر بووین لە ئەم دیدەنەدا).

لە سەرەتای ئەم کتێبەدا ئەو کەرستە رێزمانی‌یە پێش کەش کراوە بە وردی و بە جوانی و بازەکانی جێ گۆرکی لە سەری نیگارکراوە.

سەرنج: ئەم بابەتە بە زمانی ئینگلیزی، لە زانکۆی ئەمستردام پارێزراوە و خوێنەر دەتوانێت بە رێگای (ئەنتەرنێت)، یان بە رێگای (ئیمێل)، پێ بگات.

ناونیشانەکە لە بەشی کۆتایی ئەم کتێبەدا، تۆمار کراوە.

کتێبی دووەم

میکانیزمە بنەڕەتییەکانی رستە سازی

رێزمانی بوون و هەبوون

شوێن و مێژوی بڵاوکردنەوە: هەولێر ۱۹۹۷

ژمارەی چاپکراو : ۲۰۰ دانە

ژمارەی لاپەڕە : ۲۲۰ لاپەڕە

پوختەی ناوەڕوکی کتێبەکە:

لە پاش دانانی کتێبی یەکەم و گەیشتن بە چێوە رێژە کردنی باری بیردۆزەیی لە رێزمانی کارو رستەدا، تێ گەیشتن کە نهێنی رێزمانەکە لە رێزمانی (بوون و هەبوون) دایە. ئەو رووبەرە زۆربەی میکانیزمە بنەڕەتییەکانی رستەسازی لە ئامێز دەگرێت. بەتایبەتی، دوو میکانیزمی رستەسازی زۆر گرنگ:

میکانزمی یەکەم: میکانزمی وەرچەرخان. واتە، میکانیزمی وەرچەرخانی ئەرکی (بکەر) وئەرکی (بەکار) بە (جێناوی لکاو)، لەنێوان رێژەی رانەبردوو رابردوودا، وەك:

ئێمە دە (ت) نێر (ین)

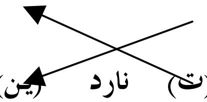

تۆ دە (ت) نارد (ین)

لەرستەی یەکەمدا جێناوی (ت) بریتییە لە (بەکار) و جێناوی (ین) بریتییە لە (بکەر). لە رستەی دووەمدا، بە تەواوی باری پێچەوانە دەچەسپێت. واتە جێناوی (ت) بریتییە لە (بکەر) و جێناوی (ین) بریتییە لە (بەرکار). بێگومان، ئەم دیاردەیە زۆر لە رێزمانووسان هەستیان پێکردووە، بەڵام نهێنییەکەی و میکانیزمەکەی لە رێزمانی (بوون و هەبوون)دایە.

میکانیزم دووەم: میکانیزمی رۆنان. واتە میکانیزمي رۆنانی رێژەی رابردوو

بەرێژەکانی کاری (بوون). لە ئەم دیاردەیەدا، دەست داگیراوە لە سەر دەرکەوتەکانی کاری بوون لە روخساری ڕێژەی رابردوودا، وەك:

ئەو رۆیشتووە (ـە)

ئەو رۆیشت (بوو)

بریا ئەو برۆیشت (با)

رەنگە ئەو رۆیشت (بێت)

لەراستیدا ، ئەو پارچۆلکانەی کەوانە ڕێژکراون، دەگەرێنەوە بۆ کاری (بوون) و نهێنی ئەو دیاردەیە لە ڕێزمانی کاری (بوون) دایە و بە دیاری کراوی لە (میکانیزمی رۆنان) دایە. هەر لەبەرە ئەوە، یەك بەش لە کتێبەکە تەرخان کراوە بۆ ئەم میکانیزمە و بەشێکی دیکە بۆ میکانیزمی وەرچەرخان.

لەگەڵ هەموو ئەوەدا، دەرخراوە کە ڕێژەی رانەبردوو بریتییە لە (ڕێژەی بنەڕەت) و ڕێژەی رابردوو بریتییە لە (ڕێژەی رۆنراو) لەسەر (ڕێژەی بنەڕەت). ئەم بنەمایەش بووە بە چرای ڕێگای ئێمە، لە گشت لێکۆڵینەوەکاندا. هەر لەبەر ئەوە، دووبەش لە کتێبەکەدا تەرخان کراوە بۆ ئەو دوو جۆرە ڕێژەیە و بە وردی و بە جوانی هەموو نموونەکانی ورد کراونەتەوە و داژەنراون بۆ کۆلکە خۆبەشەکان، لە چەندین خشتەدا.

پاشان، ڕێزمانی کەسی سێیەمی تاك بووە بە ڕێنیشاندەری ئێمە بۆ گەڕان لە نێو بێشەی چڕی ڕێزمانەکەدا. لە ئەم گەشتەدا ڕێزمانی کەسی سێیەمی تاك و هەندێك لە نهێنییەکانیدا بین کراوە. هەر لەبەر ئەوە بەشی کۆتایی تەرخان کراوە بۆ ئەو بابەتە.

لە ڕاستیدا، لە بەر گرنگی ئەو بابەتانەی سەرەوە، کاری (بوون و هەبوون) پڕ بایەخ بوون لە ئیشەکەدا. واتە، کتێبەکە ناونرا (میکانیزمە بنەڕەتییەکانی رستە سازی: ڕێزمان بوون هەبوون). بێ گومان ئەرکی (بوون و هە بوون) و رۆڵی لە ڕێزماندا زۆر زۆر گرنگە و جێی ئەو دوو میکانیزمە سەنگین و رەنگینە دەکەنەوە.

سەبارەت بە (بوون و هەبوون) خۆیان، دەرخراوە کە (هەبوون) لە پەراسووی (بوون) دەرهێنراوە، بۆ واتای تایبەتی (هەبوون). پاشان هەر دوو کارەکە بە وردی و بە سفتی دراون لە پلیکانەی رستە و شیتەڵ کراونەتەوە بۆ رەگەزە ڕێزمانییەکان.

لە ئەم کردەوەیەدا کاری (بوون) دابەش کراوە بۆ سێ جۆر، وەك:

جۆری یەکەم: بوونی بوونایەتی. واتە، ئەو بوونەی کە پاشگری دووپاتی (ەوە) وەردەگرێت وجودا دەبێتەوە لە (بوون)ی ئاسایی و لە (هەبوون).

جۆری دووەم: بوونی ئاسایی، واتە ئەو جۆرە بوونەی کە بە هیچ جۆرێك پاشگری دووپاتی وەرناگرێت.

جۆری سێیەم: کاری (هەبوون). واتە ئەو بوونەی کە پێشگری (هە)ی وەرگرتووە و لە (بوون)ی ئاسایی (جۆری دووەم) جودا بووەتەوە بۆ واتایەکی تایبەتی.

لەگەڵ هەموو ئەوەدا، دەرخراوە کە هەرسێ جۆرەکەی (بوون) وەدەرچەرخێنین بەرەو (تێپەر) و هەر لەبەر ئەوە (میکانزمی وەرچەرخان) یان داهێناوە و چەسپاندویانە بەسەر زمانەکەدا. لەئەم ئاستەدا، پێوستە کەخشتەیەك پێش کەش بکەین بۆ جۆرەکانی (بوون) و بۆ (هێزی تێ پەرین) و بۆ نموونە رێژکردن. ئەمەش، بۆ ئەوەی خوێنەری ئازیز رابهێنین لەگەڵ بابەتەکەدا، لەئەم پوختە چڕو پڕو دژوارەدا.

جۆرەکانی بوون	هێزی تێپەڕین	دەمکات	
		رانەبردوو	رابردوو
بوونی بوونایەتی	تێنەپەڕ	ئەو دەبێت	ئەو بوو
	تێپەڕ	ئەو دەی بێت	ئەو بووی
بوونی ئاسایی	تێنەپەڕ	سەرمایە	سەرمابوو
	تێ پەڕ	ئێمە سەرمامانە	ئێمە سەرمامان بوو
هەبوون	تێ نەپەڕ	پارە هەیە	پارە هەبوو
	تآپەر	من پارەم هەیە	من پارەم هەبوو

لەراستیدا، بابەتەکە زۆر سەخت و ئاڵۆزە و ئێمە هەر ئەو هەندە دەتوانین لەئەم پوختەیەدا پێش کەش بکەین.

کتێبی سێیەم

دانیامیزمی جێناوی لکاو لەرستەسازیدا

شوێن و بەروار : هەولێر ١٩٩٧

ژمارەی چاپکراو: ٣٠٠ دانە

ژمارەی لاپەڕە : ٢٢٧ لاپەڕە.

پوختەی ناوەرۆکی کتێبەکە:

لەپاش ئەوەی هەردوو کتێبی پێشوو نووسرانەوە، ریزێك، یان بڵێن، خەرمانێك لە زانیاری دەربارەی جێناوی لکاو کۆکرایەوە. واتە، زانرا کە رۆڵی جێناو چەند کاریگەرە لە ڕێزمانی رستەدا.

لەئەم کتێبەدا، لە داینامیزم و چالاکی جێناو دەکۆڵینەوە، لە ڕێژەی تێنەپەڕ و ڕێژەی تێپەڕی زمانەکەدا. یان، لە رانەبردوودا و لە رابردوودا و لە ڕێژەی فەرماندا. لە یەکەم هەنگاودا، دابین کردنی هێزی تێنەپەڕین باس دەکەین ولە دووەم هەنگاودا دوو کۆمەڵە جێناو دیاری دەکەین لەرێژەی بنەرەت (رانەبردوو)دا، وەك:

پۆلی یەکەم: (م، یت ، ین ، ن ، ن)

پۆلی دووەم (م، ت، ی، مان، تان، یان)

پۆلی یەکەم لەرۆڵی بنەرەتی (بکەر) دایە و هەر لەبەر ئەوە ناو نراوە بە (پۆلی یەکەم) و پۆلیدووەم لە رۆڵی بنەڕەتی (بەرکار) دایە. ئەم پۆلەی دوایی (پۆلی دووەم) لەرووبەری زمانەکەدا جێگۆڕاوە، چونکە دەبێت بەبارگەی خانەی [٦-] لەبەرانبەردا، پۆلی یەکەم جێ نەگۆڕە و لەخانەی (٧-)دا دادەنیشێت.

لەپاشتردا، دەرخراوە کە چۆن ریزە جێناوی پۆلی یەکەم، لەرانەبردووی کاری (بوون)دا، دەگۆرێت، بە ئەم شێوەیە:

یەکەم: جێناوی کەسی سێیەمی تاك(یت) دەبێت بە (نادیار).

دووەم: هەرشەش جێناوەکە مۆرفیمێکی ئیستایی(ـە) دەشارنەوە، وەك:

پۆلی یەکەم : (م/ ــە، یت/ ـە، –/ ـە، ین/ ـە، ن/ ـە، ن/ ـە)

سێیەم: ئاشکرابوونی مۆرفیمی(ـە) لەکەسی سێیەمی تاکدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕاستییەی کە جێناوەکە نادیارە.

ئەوەی باسکرا تەنیا(بوون و هەبوون)ی تێنەپەڕ دەگرێتەوە. لە دیوی تێپەڕدا، میکانزمی دەرچەخان دەچەسپێت و ئەرکی هەردوو پۆلە جێناوەکە دەبێت بە پێچەوانەی تەواو، وەك:

پۆلی یەکەم : (م/ ـە، یت/ ـە، –/ ـە، ین/ ـە، ن/ ـە، ن/ ـە)

دەبێت بە (بەرکار) بەئەو ئارایشتەوە.

پۆلی دووەم: (م، ت، ی ، مان، تان، یان) دەبێت بە(بکەر)

ئەوەی تا ئێستا گوترا، بریتیبوو لە (ڕێژەی بنەرەت). لەرابردوودا، رابردووی تەواو جودا دەکەینەوە لەرابردووی (نزیك، بەردەوام، دوور)، چونکە گیانی ئێستایی هەڵدەگرێت. ئەمەش بریتییە لە نەخشەی دابەشبوونی جێناو لە رابردودا.

یەکەم: رابردووی تەواوی تێنەپەڕ:

پۆلی یەکەم=(بکەر) : (م/ ـە، یت/ ـە، –/ ـە، ین/ ـە، ن/ ـە، ن/ ـە)

دووەم: رابردووی تەواوی تێپەڕ:

پۆلی یەکەم= (بەرکار): (م/ ـە، یت/ ـە، –/ ـە، ین/ ـە، ن/ ـە، ن/ ـە)

پۆلی دووەم=(بکەر)؛ (م، ت، ی ، مان، تان، یان)

سێیەم: رابردووی (نزیك، بەردەوام، دوور): تێنەپەڕ:

سەرنج: تەنها لە پۆلی یەکەمدا مۆرفیمی ئێستا(ـە) دەردەهاوێژرێت.

پۆلی یەکەم=(بکەر) : (م/ –، یت/ –، –/ –، ین/–/ ن/ –، ن/ –)

چوارەم: رابردووی (نزیك، بەردەوام، دوور) :تێپەڕ

پۆلی یەکەم : (بەرکار) : (م/ –، یت/ –، –/ –، ین/–،/ ن/ –،ن/–)

پۆلی دووەم: (بکەر) : (م، ت، ی، مان، تان، یان)

بەئـەم چەشـنە، ڕێـزمانی جێـناوی لکـاو لە ڕۆڵی (بکەر) و (بەرکار) دابین دەبێت. لەرووبەری زمانەکەدا.

لەئـەم کتێـبەدا، لەچـەندین جـیٚدا مکانیـزمی وەرچـەرخان، لەئـەرکی جێـناودا، نیگارکـراوە ولەچـەند جیٚیـەکی دیکـەدا، مکانیـزمی ڕۆنـان لـە ڕیـژەی رابـردوودا نیگارکـراوە .ئەمانـەش هـەر بـۆ ئـەوەی کـە بـتوانین (سووڕی جێناو لە رستە سازیدا) دیـاری بکـەین و ڕێچکەی نادیاری لە روخساری جێناوی کەسی سیٚیەمی تاکدا نیگار بکـەین. لـە لایـەکی دیکەوە، یەك بەشێکی تەواو تەرخان کراوە بۆ جێناوی تەواوکەر لە چەشـنی (م، ت، ی، مـان، تـان، یـان). لـە پاشتردا، بە شتێکی فراوان تەرخان کراوە بۆ تێکچـوونی روخسـاری جێناوی لکاو لە گوفتار و لە ڕێنووسدا. بیٚگومان، داکۆشان لە سـەر ئـەوە کـراوە کـە نـابێت دەنگـی (ت) لـە هـەردوو جێـناوی (یـت) و (یٚـت)دا بکرتێنرێت.

سـەرەرای گشـت ئـەوە، میکانیـزمی جیٚکۆرکـیٚ لە پۆلی دووەمدا (م، ت، ی، مان، تـان، یـان) لە چەندین جێگە و لە چەند دەروازەدا باس کراوە و هەموو بازەکانی بەسەر پـلیکانی رسـتەدا لـە خشـتبڕ دراوە و ڕیـزمانەکەی نیگارکـراوە بـە جوانـی. لەبەشـی کۆتاییدا، بەشێك تەرخان کراوە بۆ چەند پاشکۆیەك بۆ جێناو و تیٚیدا ئەم بابەتانە باس کـراوە: (جێـبازەکانی جیٚگۆرکـیٚ، گیرفـانی خانـە ڕیـزمانی‌یـەکان، هێزی جیٚ گۆرکیٚ، پـلەی ئاڵۆزیـتی جیٚگۆرکـیٚ، پۆلین کردنی رستە بەپیٚی جیٚگۆرکیٚ، ئاخاوتنی گەرمیان، پۆلین کردنی دەمکاتی‌ریٚژە، پۆلین کردن لە نیٚوان ریٚژە و جێناودا).

بە ئەم شیٚوازە، ئەم کتیٚبە ئەم رەگەزە ریٚزمانی‌یە چالاکە گەمارۆ دەدات و پەی دەبات بەزۆربەی زۆری نهیٚنی‌یەکانی.

کتێبی چوارەم

نەخشەی رۆنانی ریژەی کار

شوێن و بەروار : هەولێر ١٩٩٩

ژمارەی چاپکراو: ٩٠٠ دانە

ژمارەی لاپەڕە : ١٦٠ لاپەڕە

پوختەی ناوەڕکی کتێبەکە:

ئـەم کتێـبە لـە ریـێژە دەکۆڵیـتەوە لە رووی رۆنانەوە و نەخشە دادەرێژێت بۆ هەموو رووبـەرەکانی ریـێژەو پـەیوەندی نێوانیـان دیـاری دەکـات. زاراوەی ریـێژە لـە ئـەم لێکۆڵینەوەیەدا ئەو روخسارە چالاکەی کار دەگرێتەوە کە جێناوی لکاوی وەرگرتووە. کەواتە، ئەم کتێبەش لە ئاستی رستەسازی دەکۆڵیتەوە، چونکە جۆرە ریێژەی ئاوها، خۆی لـە خۆیـدا بریـتی‌یە لـە رستەیـەکی زۆر کورت. لە ئەم توێژینەوەیەدا، زمانی کوردی شوبهێنراوە دارستانێکی ئەستوور فراوان و دژوار. لە رووبەری ئەو دارستانە چڕەدا ریێگا هەیـە وشـارو شـاڕێ هەیـە، رووبـار هەیـە ئەشکەوت هەیە پرد و خەرەند هەیە. واتە ، هەموو چشتێك هەیە کە ڕێی ریبوار لێلْ بکات و نەتوانێت نەخشەیەك لە بیری خۆیدا ئامـادە بکـات وەك ئـەندازیارێك، کە بتوانێت لە هەموو رووبەرەکە شارەزا بێت. لە ئەم دارسـتانە ئەسـتوور و پـڕ جەنگەڵەدا دەبێت دەروازەی سەرەکی و ریێگا سەرکی‌یەکان و پردەکان دیاری بکرێن تا بتوانین وردە وردە هەموو رووبەرەکە تەی بکەین.

سـەبارەت بـە گـەمارۆ دانی ئەو جەنگەڵستانە ئەستوورە، لەیەکەم هەنگاودا رووبەری ریـێژەی زمانەکـە دوولـەت کـراوە بـۆ دوو بـەش. واتـە ، بۆ (رووبەری رانەبردوو) و بۆ (رووبـەری رابـردوو) . لەئـەم دابەش کردنەدا، بڕشتی زانستی هەرسێ کتێبەکەی پێشوو چەسپێنراوە و هەموو زانیاری یەکان یەکلایی کراونەتەوە بە شرۆڤەکاری زانستی.

پاشـان لەئـەو دوو رووبـەرەدا، رووبەری (رانەبردوو) وەرگیراوە چونکە بنەڕەتی‌یە و رۆنـراو نی‌یـە. واتـە ، لەئـەو دیوە وە چووینە نێودارستانەکە، کە (رانەبردوو)ە . لەئەم

رووبەرەشدا ، ریێژەی زمانەکە دابەش کراوە بۆ دوو ژێر بەش، ژێر بەشی یەکەم بریتییە لە (ریێژەی هەموو کاری زمانەکە). ژێربەشی دووەم بریتییە لە (ریێژەی کاری بوون و دارشتەکەی هەبوون). ئەمجار، ژێر بەشی یەکەم وەرگیراوە، جونکە کێشەی (بوون) لە ئارادا نییە. لەئەو رووبەرەدا، روخسار و ئەرکی بنەرەتی جێناوەکان دابین کراوە و هەنگاوی سەرەتا دیاری کراوە لە رووبەری رانەبردووی هەموو کاری زمانەکەدا ، بێجگە لە بوون. پاشان، لەئەو رووبەرەوە روو کراوە لە ژێر بەشی دووەم کە تەنها و تەنها ریێزمانی (بوون و هەبوون) هەڵ دەگرێت. لە پردی نێوان ئەم دوو رووبەرەدا ، چەند دیاردەیەك دەچەسپێت و روخساری جێناوی بنەرەتی (بکەر) دەشێوێت . لە لایەکەوە جێنای کەسی سێیەمی تاك (یت) دەبێت بە (نادیار) و لە لایەکی دیکەوە هەرشەش جێناوەکە ئاوەژوو دەبن بەریێژەی کاری (بوون) ە وە و مۆرفیمی ئێستایی (ـە) هەڵ دەگرن، بە پەنهانی. لەئەم کردەوەیەدا، لەکەسی سێیەمی تاکدا، مۆرفیمی (ـە) ئاشکرا دەبێت چونکە جێناوەکە بووە بە (نادیار) و نادیاریش ناتوانرێت هیچ دابپۆشێت. لەئەم رووبەرەدا ، باجگەی یەکەم ئەو هەڵ و مەرجەی سەپاند بەسەر ریێژەی کاری (بوون)دا، بەڵام کاتێك کە دەمانەوێت لەژێر بەشی کاری (بوون)دا، بۆ رووبەری (تێپەر) بگەرێین، پردێکی دیکە دەهێتە ریمان، کە زاڵگەیەکی لەسەرە و ئەو زاڵگەیەش هەل و مەرجی خۆی دەچەسپێنێت . ریزە جێناوی (بکەر) بە ئەوە هەل و مەرجەوە، کە لە زاڵگەی یەکەمدا سەپێنراوە بە سەریدا، جارێکی دیکە زاڵگەی دووەم ئەرکەکەی دەگۆرێت لە (بکەر) وە بۆ (بەرکار) . پاشان ، ئەرکی بنەرتی ریزە جێناوی (م، ت، ی، مان، تان، یان) دەگۆرێت بۆ (بکەر) . کەواتە، وەرچەرخاندنی ئەرکی جێناوی لەسەر پردی دووەم روودەدات و هەر لە بنەرتی زمانەکەوە (لەرانەبردوودا) دەچەسپێت بەسەر کاری (بوون)دا.

لە پاش ئەوەی لەرووبەری رانەبردوودا دوو پردو دوو زاڵگە دۆزراونەوە، هەموو نهێنی یەکان ئاشکرا بوون. ئەمجار، کاتی ئەوە هاتووە رووبکەین لەنیوەی دووەمی

دارستانەکە کەبریتیـیە (رووبەری ریژەی رابردوو). لە پاش گەڕانێکی زۆر، زانرا کە دوو پرد هەیە بۆ پەرینەوە، لەنێوان ژێربەشی (بوون و هەبون) لەدیوی رانەبردوودا، ولە نێوان رووبەری فراوانی رابردوودا. ئەم دوو پردە یەکێکیان لە رووبەری رانەبردووی بوونی دەرچەرخاودایە. بێ گومان پردی یەکەم تەرخان کراوە بۆ رابردووی تێ پەر و پردی دووەم تەرخان کراوە بۆ رابردووی تێ نەپەڕ. لەسەر هەردوو پردەکە بۆ هەر ریژەیەك یەك مەرج هەیە بۆ پەرینەوە بەرەو (رابردوو). هەر ریژەیەك کە بروات بۆ رابردووی تەواو، چی تێنەپەرو چی تێنەپەر بەخشراوە و هەل و مەرج نای گرێتەوە. یان، هەر ریژەیەك رووبکات لە رابردووی نزیك و بەدەوام و دوور دەبێت مۆرفیمی ئێستایي فڕێ بدات، پێش ئەوەی هەنگاو بنێت بەرەو ئەو سێ جۆرە رابردووە. بە ئەم چەشنە، رووبەری فراوانی رابردوو ئاشکرا دەبێت کە زۆر زۆر سادەیە بەڵام رێگاکە پێچاو پێچە بەئاسانی نادرۆزێتەوە.

سەرەڕای ئەوەی کە گوترا، پلیکانەی روخساری ریژە و دوو دیاردەی ڤایرۆسی پێشاندراوە لە رێزمانی رێژەدا. لە پاشتردا، پوختەیەکی بە پێز لە سەر شێوەزاری گەرمیان پێش کەش کراوە. لە بەشەکانی کۆتاییدا، بەشێك تەرخان کراوە بۆ بابەتە پەراوێزییەکان. لە کۆتاییدا ، بەرئەنجامی باسەکە پێش کەش کراوە و نەخشەی ئەو رێچکە سنیاکسییانە نیگار کراوە لە رووبەرەکانی ریژەوە دەگەن بە (رستەسازی). لەگەڵ ئەوەشدا ، چەند بەلگەیەك پێش کەش کراوە بۆ هەبوونی (میکانزمی وەرچەرخان) و (میکانزمی رۆنان).

کتێبی پێنجەم

بەرەو ڕێزمانی کوردی، بەرەو زمانی نووسین

شوێن بەروار : هەولێر ٢٠٠٠

ژمارەی چاپکراو: ٥٠٠ دانە

ژمارەی لاپەرە: ١١٨ لاپەرە

پوختەی ناوەرۆکی کتێبەکە:

ئەم کتێبە زۆر سادەو ساکارە و هەر بە ساکاری ڕوو دەکات لە (٥٠) وردە کێشە لە ڕێزمانی کوردی و لە زمانی نووسیندا. کەواتە، ناوەرۆکی کتێبەکە فرە بابەتە و ئاستەکانی زمان وزمانی نووسین و ڕێنووس دەگرێتەوە. لە ئاستی هەر کێشەیەکدا شیکارێکی ڕێزمانی پێش کەش کراوە و لەبەر ڕووناکی ئەو شیکارە پێشنیاری بەجێ پێش کەش کراوە بە ئەو هیوایەی کە کەڵکی هەبێت، چی بۆ ڕێزمانی کوردی بە گشتی و چی بۆ زمانی نووسین بەتایبەتی. بۆ نموونە، لە کێشەیەکدا دەرخراوە کە کارەکانی (بەستن، بیستن، پەرستن) بریتین لە (بەستتن، بیستتن، پەرستتن).هەر لەبەر ئەوە لە ڕێژەی (بەستڕا، بستڕا،پەرستڕا)دا ڕێزمانووسان دەپەشۆکێن و دەڵێن ڕێژەی (بکەر نادیار) بە ڕەگی رابردوو ڕۆدەنرێت، کەواش نییە. لەروبەرێکی دیکەدا، لەچەند کێشەیەکی دیکەدا، دەرخراوە دەنگی کپ هەیە لە ئەلبوومی زمانەکەدا و دەبێت بۆچوونەکان ڕاست بکەینەوە لەسەر دەرکەوتنی دەنگی (ت) لە (ڕۆیشتووەتەوە)دا. ئەمەش لەبەر ئەوەی ئەم بابەتانە ڕاستییەکی ئاشکران و دەبێت ڕێزمانی کوردی خۆی بسازێنێت لەگەڵیاندا، نەك ئەو نموونانە بسازێنێت بە زۆر، بۆ ئەوەی دڵی ڕێزماننووسان نەشکێت. لەئاستی زمانی نووسیندا، لەچەند جێیەکدا (یەکخستن) و (هاورخساری)و (ڕاست کردنەوەی ڕوخسار) و (دەرهاوێشتنی ڕوخساری نامۆ) پێش کەش کراوە. بە ئەم شێوەیە، لە ڕووبەری کتێبەکەدا (٥٠) کێشەی ئاوها دەرخراوەو زۆربەی زۆری

بابەتەکانی، یان تازەن، یان، بەرێبازێکی نوێ سەودا کراون.

لە کۆتایی کتێبەکەدا، دوو دەروازە دانراوە بۆ بەرەنجامی ئەو پەنجا کێشەیەی کە باس کران. لە دەروازەی‌یەی یەکەمدا ، دۆسیەیەك کراوەتەوە بە ناوی (بەرەو رێزمانێکی دروست و گەلاڵە کراو). لە ئەم فایلەدا پانۆرامایەك بۆ ئەم خالاّنە پێش کەش کراوەکە رێزمانی کوردی دەبەن بەرەو پوختەسازی و بەرەو شرۆڤەکاری زانستی. لە دەروازەی دووەمدا، پانۆرامایەك پێش کەش کراوە بۆ ئەو خالاّنەی کە زمانی نووسین و رێنووسەکەی دەبەن بەرەو (رێزمان). ئەم دەروازەیە بریتی‌یە لە (بەرەو زمانی نووسینی رێزماندار).

سەرنج: لە ئەم کتێبەدا هەندێك هەڵەی چاپی دەرکەوتوون داوای لێ بووردن دەکەین.

******

کتێبی شەشەم

لەمۆرکە تایبەتییەکانی ڕێزمانی کوردی

شوێن و بەروار : هەولێر ٢٠٠٠

ژمارەی چاپکراو: ٥٠٠ دانە

ژمارەی لاپەڕە : ١٥٠ لاپەڕە

پوختەی ناوەرۆکی کتێبەکە:

ئەم کتێبە لە سێ بەشی سەربەخۆ پێك هاتووە کە بریتین لە:

دەروازەی یەکەم : پوختەیەکی بیردۆزەیی لە ڕێزمانەکەدا.

دەروازەی دووەم: لە مۆرکە ڕەسەنەکانی ڕێزمانی کوردی.

دەروازەی سێیەم: زمانێکی بەبڕشت و ڕێزمانێکی ڕەسەن.

لە دەروازەی یەکەمدا، پوختەیەکی تێرو پڕ پێش کەش کراوە بۆ ئەو بیردۆزەیەی کە ئێمە دامان ناوەو لە هەموو کتێبەکان و لێکۆڵینەوەکاندا دەی چەسپێنین. جوانترین بابەت لە ئەم بەشەدا بریتی یە لە نەخشەی (کارتە ڕێزمانییەکانی رستەسازی). ئەو کارتانەی دەشێت وەربگیرێن بۆ بەرنامەی کۆمپیوتەر بۆ ڕۆنان و وەچەرخاندنی رستە بە کۆمپیوتەر. لە پاش ئەوە، چەند نموونەیەك لە چەشنی (ڕاهێنان) شرۆڤە کراون، بە ئەو مەبەستەی کە خوێنەری ئازیز نزیك بکەینەوە لە بیر و بۆ چوونەکان.

لە دەروازەی دووەمدا : ڕووکراوە لە مۆرکە تایبەتییەکانی ڕێزمانی کوردی ، وەك:

مۆرکی یەکەم: دیاردەی جێ گۆڕکێی جێناو.

مۆرکی دووەم: میکانیزمی وەرچەرخان.

مۆرکی سێیەم : جیاوازی ڕابردووی تێ نەپەڕ و تێپەڕ.

مۆرکی چوارەم : ڕێزمانی مۆرفیمی ئێستایی.

مۆرکی پێنجەم : شەبەنگی کەسی سێیەمی تاك.

لە مۆرکی یەکەمدا، ئاشکرایە کە لە ئەو زمانانەدا کە ئێمە شارەزاین تێیاندا، یان دەیان زانین، جێ گۆڕکێی جێناو نییە. واتە ، هیچ ڕەگەزێکی ڕێزمانی نییە ئاوها داینامیکی بێت و بەریزەبازێکی بنەمادار باز بدات بەسەر پلەکانی رستەدا.

لە مۆرکی دووەمدا ، دەرخراوە کە تایبەتکاری هەیە لە وەرچەرخانی ئەرکی جێناودا. واتە لەنەبردوودا ریزە جێناوی (م، یت ،ێت، ین، ن،ن) لە بنەڕەتدا لە ڕۆڵی بکەردایە و ریزە جێناوی (م،ت،ی،مان،تان،یان) لە ڕۆڵی بەرکار دایە. لەبەرانبەردا، لە رابردوودا ئەو دوو ئەرکە دەبن بە پێچەوانە و هیچ کون و کەلێنێك پەسەند ناکەن. بێ گومان، جۆرە دیاردەیەکی ئاوها دەگمەن، وا دەکات کە ڕێزمانەکەمان جودا ببێتەوە لە ڕێزمانی زمانانی دیکە.

لە مۆرکی سێیەمدا، دەبینین کە جێناوی بکەر جیاوازە لە ڕێژەی تێ نەپەڕدا، بە بەراوورد لە گەڵ ڕێژەی تێ پەڕدا. بۆ نموونە، لە (هاتین)دا جێناوی (ین) بریتییە لە (بکەر)، کەچی لە (گرتمان)دا جێناوی (مان) بکەرە. لە ئەم ئاستەدا ناتوانین بڵێین (هاتمان)، یان بڵێین (گرتین)، بێ گومان ئەم مۆرکە بریتییە لە یەکێك لە ئەنجامەکانی مۆرکی دووەم.

لە مۆرکی چوارەمدا، رووکراوە لە ڕێزمانی مۆرفیمی ئێستایی (ـە) وخۆ شاردنەوە و دەرکەوتنی لە رووبەرە جیاوازەکانی زمانەکەدا. لە ئەم دیاردەیەدا نەخشەی دابەشبوون خراوەتە بەر تیل. لە راستیدا، رەنگە زمانانی دیکە یەکسان بن لە ڕێزمانەکەیدا، بەڵام یەکسان نین لە ئەو ئەرکەدا کە لە ڕێزمانی کوردیدا بووە بە چرای ڕێگامان لە داستانە ئەستوورو تاریکەکەی زمانەکەدا.

لە مۆرکی پێنجەمدا، پەنا براوە بۆ شەبەنگی کەسی سێیەمی تاك، کە وەك (بکەر) هەیە و دەمێنێـەوە لە هەر ڕێژەیەکی رابردووی تێ نەپەڕدا. یان ، وەك (بەرکار) هەیە و دەمێنێتەوە لە هەر ڕێژەیەکی رابردووی تێ پەڕدا. لە راستیدا رستەی رابردوو دەرباز نابێت لە شەبەنگی کەسی سێیەمی تاك، لە هیچ بارێکدا. هەر لەبەر ئەوە، ئەم

تایبەتکاریـیە ڕێزمانەکەمان جودا دەکاتەوە لە ڕێزمانی دیکە.

کەواتـە، ئـەم مۆرکانە وەك هەبن لە ڕێزمانەکەدا ، چۆن پێویـست نابین بە ڕێزمانێکی ڕەسەن و تایبەتی.

لە دەروازەی سێـیەمدا، باری بەبڕشتی و باری دژواری ڕێزمانەکە پێش کەش کراوە. لـە پاشتردا، دەرخراوە کە ئەو پێنج مۆرکەی دەروازەی دووەم و چەندین مۆرکی دیکە، ناشـێت و نـابێت بـە زمـانی دیکـە لێك بدرێنەوە. هەر لەبەر ئەوە ، ئەو ڕێزمانانە ئەگەر بـتوانن دادی ئێمـە بـدەن لـە ڕووی (عمومیات) ەوە، ناتوانن دادی ئێمە بدەن لە ڕووی (خصوصیات)ەوە. کەواتە ڕێزمانێکی ڕەسەن و خۆماڵی پێویـستە و دەبێت هەبێت.

لـە ئـەم ئاستـەدا، نموونەیـەك پێشـکەش کـراوە ، وەك : (ئـەو ناردوونەتی و ئەم نەی نـاردوون). لـە ئـەم نموونـە سادەیـەدا، چەندین میکانیزم و دیـاردەی ڕێزمانی هەیـە و ئەو میکانیزمانە زۆربەی زۆریـان لە ڕێزمانی زمانانی دیکەدا بەرچەستە نین، وەك : میکانیـزمی وەرچـەخان، میکانیـزمی جیٚگۆڕکـیٚ، جێـناوی یاسا بەزێن جێناوی نادیـار، ڕاوێشکەی مۆرفـیمی ئێسـتایی، مۆرفـیمی ئێسـتایی داپۆشـراو، میکانیـزمی دەرکەوتـنی مۆرفـیمی ئێستایی. هتد.

بیٚگومـان، ڕێـزمانی ئـەم جـۆرە بابەتانـە دەتوانـن ڕێزمانێکی تایبەتی بۆ زمانەکە چیٚ بکـەن. لـە ڕاستـیدا، دەبێـت ئەو نموونەیە، بەرێزمانێك سەودا بکەین کە لە پەراسووی زمانەکەوە دەرهێنرابێت.

******

کتێبی حەوتەم

شرۆڤەکاری ڕێزمانی لە زمانی نووسین دا

شوێن و بەروار : هەولێر ٢٠٠٠

ژمارەی چاپکراو : ١٠٠٠ دانە

ژمارەی لاپەڕە : ٢١٠ لاپەڕە

بە تەریبی لەگەڵ کتێبی پێنجەم (بەرەو ڕێزمانی کوردی، بەرەو زمانی نووسین)، ئەم کتێبەش پەنجا شرۆڤەکاری ڕێزمانی دەخاتە روو. واتە، پەنجا هەنگاو نراوە بەرەو زمانی نووسین لە چەندین دیاردەدا کە بە ڕێزمانی کوردی چارەسەر دەکرێن. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم کتێبە بە شێوەیەکی فراونتر و کاریگەر تر روو دەکات لە کێشەکان. هەر لە بەر ئەوە، دەتوانین ئەو خاڵانە دیاری بکەین کە تەوەری بابەتەکانی لە سەر دەگەڕێت:

– پاراستن و دیاری کردنی روخساری ڕەگەزە ڕێزمانییەکان.
– لابردنی هەر دیاردەیەك کە بە هەڕەمەکی هاتبێتە نێو زمانی نووسینەوە.
– فەرامۆش نەکردنی هەندێك لە ڕەگەزە ڕێزمانییە وردەکان لە ئاستی ڕێنووسدا.
– دەست پاراستن لە ئاستی هەندێك روخساری چەواشە و جێگرەوە.
– کۆنترۆڵ کردنی هەندێك دەنگ کە بە سەربار دەردەکەون و لابردنی هەر نارێکییەك کە لێیانەوە پەیدابووبێت.
– کلۆر نەکردنی دەنگی (د) و دەنگی (هـ) لە گۆکردن دا و لە نووسین دا.
– جودا کردنەوەی هەندێك ڕێژەکە هەر بە روخسار لە یەکتری دەچن و بەرچاو ڵێڵ دەکەن.
– دیاری کردنی ڕەگەزە بنجییەکانی پرسیار و دیاری کردنی ئەو جۆرە رستانەی کە

شایستەی ئەوەن کە نیشانەی پرسیار (؟) بپۆشن.

– لابردنی ئەو مۆرفیمە بۆشانەی کە بە ڕێگای زار و ئەتیکێتی ناوچەیی دەگەن بە زمانی نووسین.

– ڕاست کردنەوە ڕێژەی چەوتی هەندێك لە کاری زمانەکە، وەك هاتن، هێنان، ژیان، گریان. هتد).

– دانانی خشتبڕێك بۆ داتاشینی وشەی ڕۆنراو لە (کار) ەوە.

– لابردنی هەندێك ڕێژە کە گیرفان دەکەنەوە و ڕستەکە ئاڵۆز دەکەن. یان، بە ڕستەی درێژکراوەی ناوچەیی زمانی نووسین پەرپووت دەکەن.

– بەکارهێنانی چەند ئەندازەیەك بۆ ناسینەوەی ڕێژەکانی بوون و هەبوون، بۆ جودا کردنەوەیان لە کارەکانی دی.

– ڕاست کردنەوەی هەندێك هەڵە کە هەر هەموومان بەبێ ئاگایی پیادەی دەکەین.

– جەخت کردن لە سەر دانانی دوو فۆنیمی بێ ڕوخسار لە زمانی نووسین دا، کە بریتیین لە بزوێنی بزرۆکە (i) و نەبزوێنی دالی کلۆر یان هێی سووك (h).

– داناتی نەخشەیەك بۆ ڕێنووسی ڕێژەی کار. واتە، نەخشەیەك بۆ پێوەلکان و پێوەنەلکانی ئەو ڕەگەزانەی کە بریتین لە پێکهاتەکانی ڕوخساری ڕێژەی کار.

– داژەندنی نموونەیەکی چڕ و پڕ و ئاڵۆزکاو، کە بە پردی زمانی ئاخاوتنی ناوچەیی گەیشتووە بە زمانی نووسین. لە ئەو نموونەیەدا، ڕەگەزە ڕێزمانییەکان خراونەتە بەر پاشەکشێ، تا گەیشتوونەتەوە بە ڕوخساری ڕەسەنی خۆیان.

لە بەشی کۆتاییدا، تەرازووی زمانی نووسین دانراوە و هەموو ئەو بەرەنجامانە ڕیز کراون کە کەڵك و پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەیە بە زمانی نووسینەوە. لە لایەکی دییەوە، ڕووبەرێکی فراوان تەرخان کراوە بۆ دەنگسازی لە زمانی نووسین دا و لە ئاستی کێشەی (گۆ کردن) و (ڕێنووس) دا چەندین هەڵوێست دەرخراوە. بۆ نموونە، دەگووترێت:

– دەنگ هەیە دەنووسرێت و دەخوێنرێتەوە.

– دەنگ هەیە دەنووسرێت و ناخوێنرێتەوە.

– دەنگ نانووسرێت و دەخوێندرێتەوە.

– یان، دەنگ هەیە نانووسرێت و ناخوێنرێتەوە.

بێگومان، ئەم چوار هەڵوێستە بە جوانی نموونە ڕێژکراون.

کتێبە چاپکراوەکانی نووسەر لە بواری زمانەوانیدا

١– کتێبی یەکەم (رستە سازی و شیتەڵکاری زانستی) هەولێر ١٩٩٦.

٢–کتێبی دووەم (میکانیزمە بنەڕەتی‌یەکانی رستەسازی) هەولێر ١٩٩٧.

٣– کتێبی سێیەم (دینامیزمی جێناوی لکاو لە رستەسازیدا). هەولێر ١٩٩٧.

٤– کتێبی چوارەم (نەخشەی رۆنانی ریژەی کار). هەولێر ١٩٩٩.

٥– کتێبی پێنجەم (لە مۆرکە رەسەتەکانی رێزمانی کوردی)، هەولێر ٢٠٠٠.

٦– کتێبی شەشەم (بەرەو رێزمانی‌کوردی : بەرەو زمانی نووسین) ، هەولێر ٢٠٠٠.

٧– کتێبی حەوتەم (شرۆڤەکاری رێزمانی لە زمانی نووسیندا)، هەولێر ٢٠٠٠.

٨–کتێبی هەشتەم (رێزمانی پاشگری دووپاتی ەوە)، هەولێر ٢٠٠١.

بەرهەمی دادێ:

کتێبی نۆیەم (رێزمانی کەسی سێیەمی تاك).